

ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΟΚΚΕΒΗ - ΦΩΤΙΟΥ

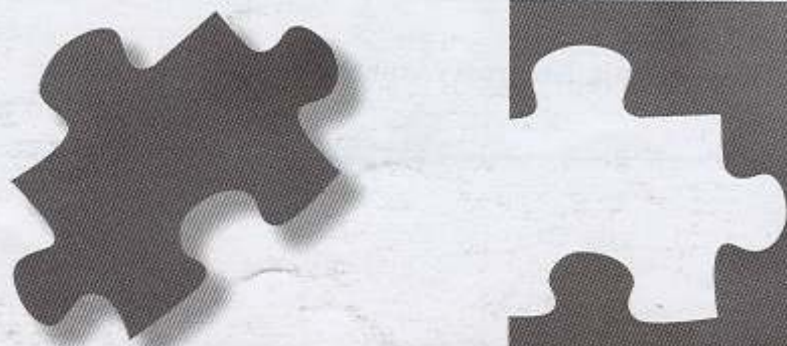
ΦΥΣΗ, ΘΑΛΑΣΣΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Ο κρυμμένος θησαυρός κάτω από την ηφαιστειακή τέφρα

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΛΑΪΚΗΣ ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΛΙΝΑ • ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

ISBN: 960-7689-62-3

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΜΕΛΙΝΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ
& ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΘΗΡΑ

Η ταυτότητα του νησιού

Γεωλογικά φαινόμενα

Η Θήρα είναι το νοτιότερο νησί των Κυκλάδων και βρίσκεται σχετικά κοντά στην Κρήτη, σε απόσταση 120 περίπου χιλιομέτρων. Αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους τόπους στον κόσμο για την μελέτη των γεωλογικών φαινομένων και σχηματισμών.

Αρχικά το σχήμα του νησιού ήταν στρογγυλό και η επιφάνεια του εδάφους ανώμαλη με προεξοχές και βαθιά ρήγματα, καθιζήσεις και χαραδρες. Γύρω στα 1700 π.Χ. από τα διαδοχικά στρώματα λάβας το νησί υψώθηκε στα 500-600 μέτρα, ενώ στο κέντρο υπήρχε ο παλιός κρατήρας και ένας κόλπος στο βορειοδυτικό μέρος του μεταξύ των δύο σημερινών νησίδων, Ασπρονήσι και Θηρασία. Ένα μικρότερο λιμάνι υπήρχε σ' ένα κόλπο δυτικά της πόλης του Ακρωτηρίου. Ο Μονόλιθος, εξάλλου, που βρίσκεται ανατολικά, ήταν μιά βραχονησίδα.

Πριν από το 1500 π.Χ. έγινε ένας ισχυρός σεισμός με επίκεντρο κάτω από το νησί. Άρχισε με τρομερό κρότο μία παροξυσμική έκρηξη από την οποία δημιουργήθηκε μία σπράγγα. Έτσι τεράστιες μάζες από κίσπρι εκσφενδονίστηκαν προς τα έξω και έπεσαν σαν βροχή στη ξηρά και στη θάλασσα. Ακολούθησε η εκτίναξη νέφους ηφαιστειακής τέφρας σε σχήμα μανιταριού, που μεταφέρθηκε από τον άνεμο σε νοτιοανατολικές κατευθύνσεις. Εσωτερικά στον ηφαιστειακό κώνο τα βραχώδη πετρώματα μεταβλήθηκαν σε ελαφρόπετρα εξαιτίας της τρομερής θερμοκρασίας. Η θάλασσα όρμησε στο εσωτερικό του κρατήρα με αποτέλεσμα μία τρομερή έκρηξη. Το κεντρικό μέρος του νησιού καταβυθίστηκε στην άβυσσο του κρατήρα μαζί με δύο τμήματα της βόρειας και της δυτικής περιφέρειάς του. Η καταβύθισή αυτή δημιούργησε μία τεράστια κοιλότητα, την καλδέρα, η οποία καλύφθηκε από την θάλασσα. Τότε ο Μονόλιθος συνενώθηκε με την εκκυνόμενη λάβα και τα άλλα ηφαιστειακά υλικά σε ενιαίο νησί.

Ονόματα του νησιού

Εξαιτίας του σχήματός του το πρώτο όνομα του νησιού κατά την παράδοση ήταν «**Στρογγύλη**». Μετά από πολλούς αιώνες στο κεντρικό μέρος της καλδέρας τα νησιά η Παλιά Καμένη και η Νέα Καμένη αναδύθηκαν επάνω από την επιφάνεια της θάλασσας μετά από ηφαιστειακή δραστηριότητα. Το ηφαίστειο εξακολουθεί να είναι ενεργό. Η πιο πρόσφατη μεγάλη έκρηξή του έγινε το 1926, και μικρότερες εκρήξεις συνέβησαν κατά τα έτη 1928, 1939, 1950.

Στην μυθολογία ο Εύφημος, μέλος του πληρώματος των Αργοναυτών, στη διάρκεια του ταξιδιού στο Αιγαίο Πέλαγος συζήτησε με τον Ιάσονα για τον σβώλο γης που του χάρισε ο θεός Τρίτωνας, του οποίου το σώμα απέλγη σε ουρά δελφινιού από τη μέση και κάτω και κρατούσε κογχύλι που σφύριζε, το γνωστό τρίωνα. «Τι να κάνω μ' αυτό το κομμάτι γης, αφού διαλύεται και χάνεται»

είπε ο Εύφημος, γ' αυτό το πέταξε στη θάλασσα. Έτσι ο σβώλος γης άρχισε να μεγαλώνει, ώσπου έγινε ένα μεγάλο νησί. Ύστερα έγινε

κατάφυτο και ξεφύτρωσε μια όμορφη πόλη και μετά γέμισε με ανθρώπους. Οι κάτοικοι της πόλης αυτής όταν είδαν το πλοίο «**Αργώ**» τρέξαν στην ακτή φωνάζοντας: «Ήρθε ο βασιλιάς μας, ο Εύφημος! Καλωσόρισε Εύφημε! Να ζήσει ο βασιλιάς μας ο Εύφημος». Έτσι έγινε βασιλιάς ο Εύφημος πάνω σ' αυτό το νησί, που ονομάστηκε «**Καλλίστη**» από το κάλλος του, δηλαδή την ομορφιά του. Είναι φανερό ότι ο μύθος αυτός σχετίζεται με την γεωλογική διαμόρφωση του νησιού.

Τέλος, «**Θήρα**» ονομάστηκε το νησί από το όνομα του γιου του Αυτεσίωνος, που λεγόταν Θήρας. Ήταν συγγενής του βασιλικού οίκου της Σπάρτης και ξεκίνησε με τριακοντόρους από το Γύθειο, ίδρυσε την πόλη και έτσι έγινε ο πρώτος βασιλιάς. Μετά το θάνατό του λατρεύτηκε ως ήρωας-οικιστής.

Η Θήρα παρέμεινε δωρική καθ' όλη την αρχαιότητα. Το νεώτερο όνομα «**Σαντορίνη**» προέρχεται από την εκκλησία της Αγίας Ειρήνης και το έδωσαν οι Ενετοί, όταν κατέλαβαν το νησί τον 13ο αιώνα, Santa Irini (Santo-Rini) (Σαντορίνη). Το 1579 το νησί τέθηκε υπό την κυριαρχία των Οθωμανών-Τούρκων.

Με τη δωρεά του οικοπέδου από την Ελένη Τσιτσα στην οδό Πατρίων και με τη γενναία δωρεά του Δημητρίου Μπερναρδάκη χτίστηκε το κτίριο του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου επάνω στα σχέδια του Ludwig Lange, που τροποποιήθηκαν και συμπληρώθηκαν από τον Ernst Ziller. Πρίν και μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο έγιναν προσθήκες και τροποποιήσεις που του έδωσαν τη μορφή που έχει σήμερα.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο ο μεγάλος Έλληνας αρχαιολόγος Χρήστος Καρούζος με την γυναίκα του Σέμνη και τους συνεργάτες τους κατόρθωσαν να παρουσιάσουν την έκθεση των αρχαίων στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο με τις σημαντικές συλλογές: Προϊστορική, Γλυπτών, Αγγείων και Μικροτεχνίας, Χαλκών και Τμήμα Αιγυπτιακών και Ανατολικών Αρχαιοτήτων. Στη συνέχεια και μέχρι σήμερα οι αρχαιολόγοι που εργάζονται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο βελτιώνουν συνεχώς τις διάφορες αίθουσες με επανεκθετικές εργασίες.

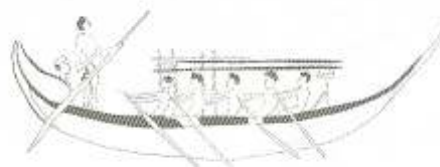
Οι ανασκαφές του καθηγητή Σπύρου Μαρινάτου στο Ακρωτήρι Θήρας το 1967 αποκάλυψαν ένα σημαντικό οικισμό άριστα διατηρημένο κάτω από την ηφαιστειακή τέφρα, που έδωσε πολλά στοιχεία για την εποχή αυτή (16ος αι.π.Χ.) στα νησιά του Αιγαίου. Οι ανακαλύψεις του προκάλεσαν τεράστιο ελληνικό και διεθνές ενδιαφέρον και η θέση ονομάστηκε «**Πομπηία του Αιγαίου**».

Το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο ως το πρώτο μουσείο της Ελλάδας, θεωρήθηκε εξ αρχής ως ο καταλληλότερος χώρος για την άμεση έκθεση των τοιχογραφιών, των αγγείων και των άλλων αντικειμένων που η σκαπάνη ανέσυρε από την τέφρα και τη λήθη αιώνων.

Η αίθουσα της Θήρας χωρίζεται σε δύο τμήματα. Στο ένα με υποβλητικό φωτισμό εκτίθενται οι τοιχογραφίες στους τοίχους, συμπληρωμένες από το ζωγράφο Κ.Ηλιάκη. Στο κέντρο της αίθουσας υπάρχει αναπαράσταση του δωματίου με την «**Τοιχογραφία της Άνοιξης**» που είναι η καλύτερα διατηρημένη. Στο δεύτερο τμήμα, μέσα σε προθήκες, εκτίθενται τα πήλινα, λίθινα και μετάλλινα αντικείμενα από την οικοσκευή των κατοίκων του Ακρωτηρίου. Το γύψινο εκμαγείο του κρεβατιού προκαλεί ιδιαίτερα ενδιαφέρον όπως και οι καμμένοι καρποί της γης ή το αποτύπωμα του ψάθινου καλαθιού, που δίνουν μία εικόνα της καθημερινής ζωής που κατέστρεψε η οργή του ηφαιστείου.

Η αίθουσα της Θήρας άνοιξε για το κοινό το 1973.

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΚΑΙ Η ΑΙΘΟΥΣΑ ΤΗΣ ΘΗΡΑΣ

ΘΗΡΑ

Οι ανασκαφές

στο Ακρωτήριο της Θήρας

Η πρώτη έρευνα έγινε το 1866 στο νότιο τμήμα της Θηρασίας, όταν Γάλλοι μηχανικοί ανόρυξαν από τα λατομεία «Θηραϊκή γη» ως υδραυλικό κονίαμα για την κατασκευή είδους τσιμέντου, που χρησιμοποιήθηκε για τα έργα διανοίξεως της διώρυγας του Σουέζ. Κανένας δεν έδωσε σημασία στα ερείπια από αρχαιολογική άποψη. Όμως αυτά κίνησαν την περιέργεια του ιδιοκτήτη των λατομείων κ. Αλαφούζου και έτσι πραγματοποίησε την πρώτη ανασκαφή μαζί με τον γιατρό Νομικό και δύο Θηραίους. Την ανασκαφή συνέχισε προσεκτικότερα ο Γάλλος ηφαιστειολόγος F. Fouqué, ο οποίος και κατανόησε την μεγάλη σημασία των αποκαλυπτομένων λειψάνων για την χρονολόγηση της παλιάς έκρηξης. Αυτές οι πρόχειρες ανασκαφές συνεχίστηκαν με κινδύνους και στο τέλος αποκαλύφθηκαν τρία δωμάτια επάνω στη διαβρωμένη λάβα, ενώ ίχνη οικισμού παρουσιάστηκαν επίσης και σε άλλα σημεία της Θήρας. Από τις ανασκαφές το συμπέρασμα ήταν ότι η έκρηξη είχε καταστρέψει τα πάντα. Οι κάτοικοι πανικόβλητοι εγκατέλειψαν βιαστικά τις κατοικίες τους, παίρνοντας μαζί τους τα πιο πολύτιμα αγαθά τους, κατά τους πρώτους σεισμούς και τα άλλα προμηνύματα των ηφαιστειακών εκρήξεων. Η κίσηρη και η τέφρα κάλυψαν τα πάντα με αργό ρυθμό.

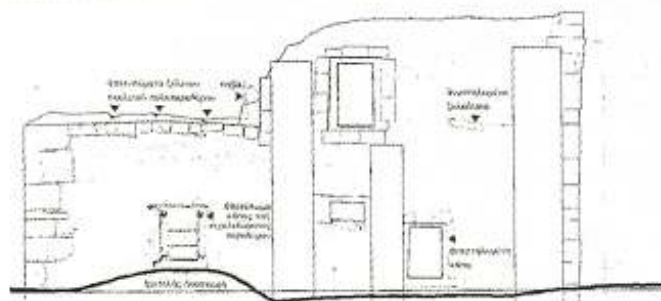
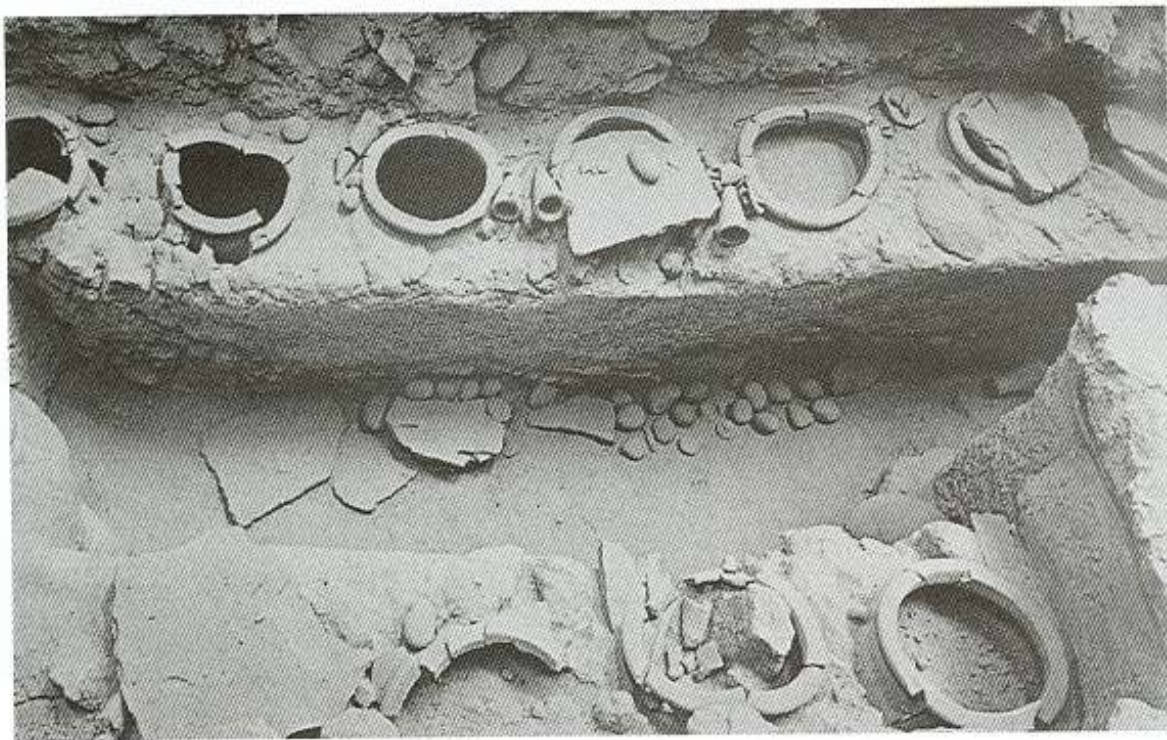
Τα στοιχεία που ήλθαν στο φως από το 1967 και εξής δείχνουν ότι μετά την πρώτη έκρηξη το ηφαίστειο εισήγησε. Την εποχή εκείνη εγκαταστάθηκαν στα ερείπια οι «τρωγλοδυτές», αφού φρόντισαν να επισκευάσουν πρόχειρα τα απαραίτητα κτίσματα και να κλείσουν με «ξερολιθιά» πόρτες και παράθυρα των σπιτιών. Όμως όταν ξανάρχισε πάλι η οργή του ηφαιστείου οι «τρωγλοδυτές» εγκατέλειψαν τον οικισμό, ακολούθησε τρομερή έκρηξη, που κατέστρεψε τα πάντα και τα παλιρροϊκά κύματα έφτασαν έως την Κρήτη.

Ο πρώτος ανασκαφέας της Θήρας καθηγητής Σπύρος Μαρινάτος συνέδεσε την καταστροφή της με την παρακμή του Μινωικού πολιτισμού στην Κρήτη και ακόμη με τις ιστορίες για τον καταποντισμό της μυθικής Ατλαντίδας, που αναφέρει ο Πλάτωνας.

Οι έρευνες άρχισαν το 1967 στο Ακρωτήριο, που βρίσκεται στο νοτιοανατολικό

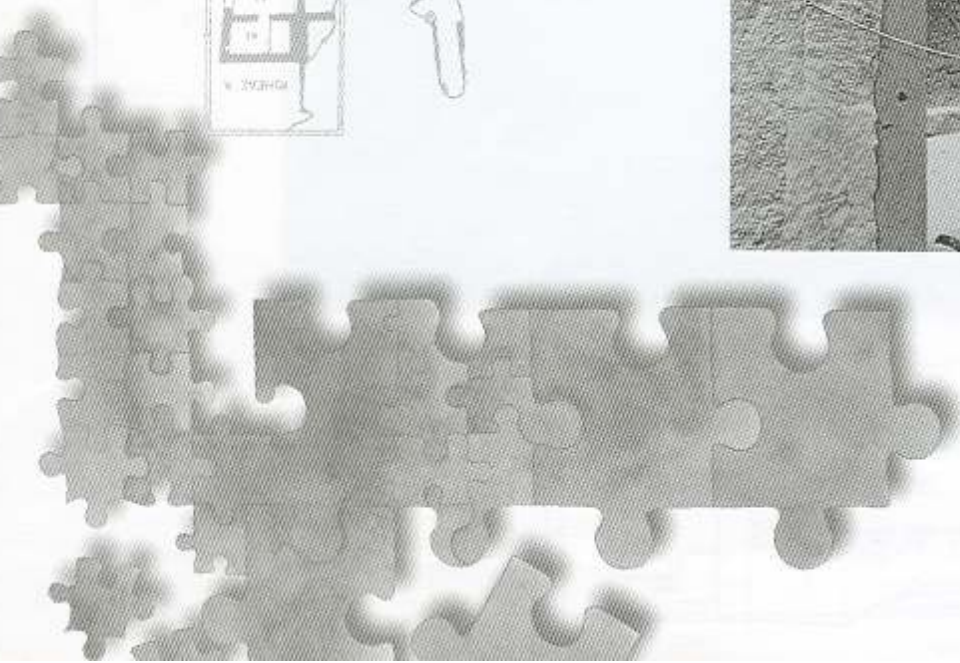
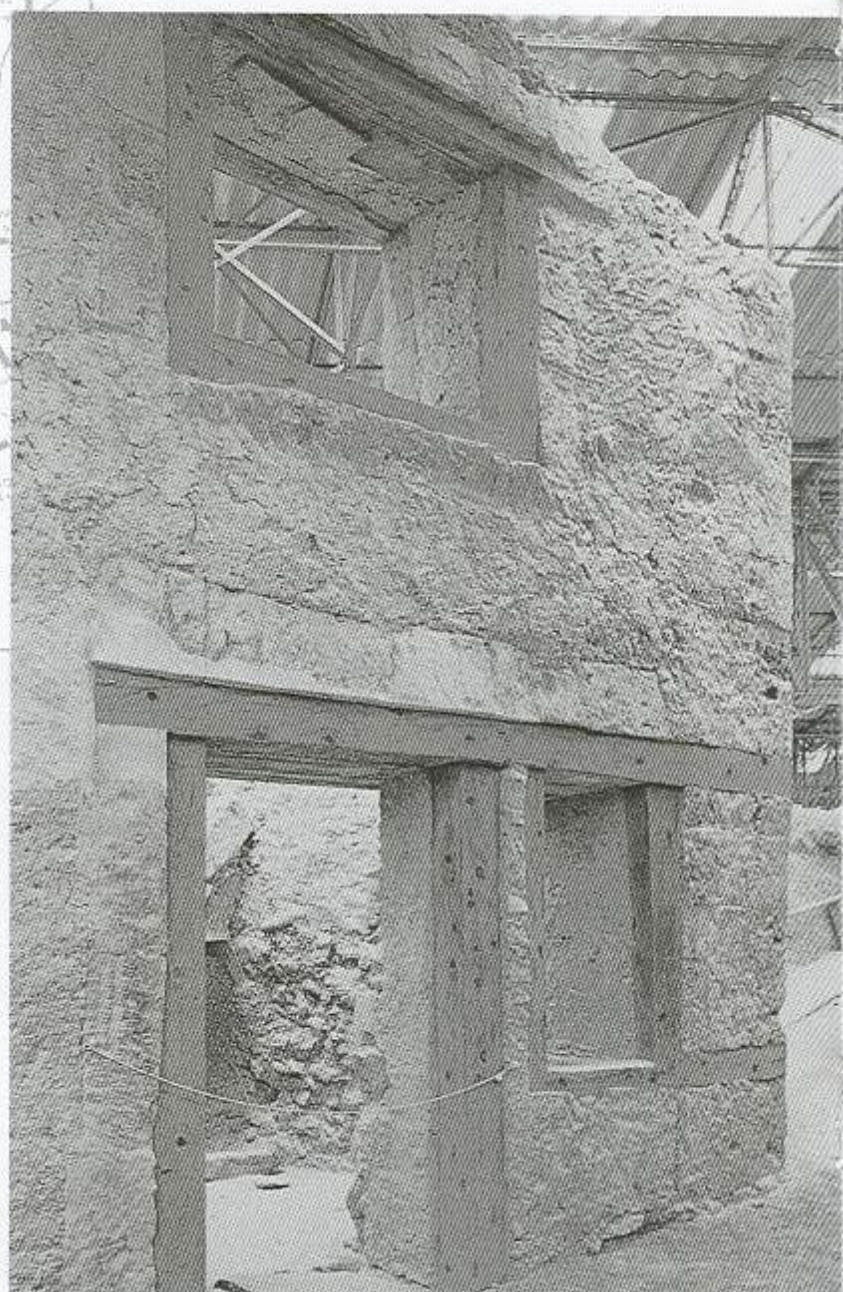
άκρο του νησιού κοντά στην παραλία, που ήταν στραμμένη προς την Κρήτη, όπου το στρώμα από κίσηρη και τέφρα έφτανε στα 4-5 μέτρα και είχε εν μέρει αποπλυθεί από τα νερά των χειμάρρων στη διάρκεια των αιώνων. Φαίνεται, ότι η θέση του Ακρωτηρίου ήταν εξαιρετική για την ναυσιπλοΐα της εποχής εκείνης, γιατί προστατευόταν από τα μελέμια που επικρατούσαν στο Αιγαίο τον μισό σχεδόν χρόνο. Επίσης η γη ήταν εύφορη.

Πράγματι οι ανασκαφές του Ακρωτηρίου υπήρξαν αποδοτικές. Ανακαλύφθηκε μία νέα «Πομπηία του Αιγαίου», ο καλύτερα διατηρημένος οικισμός με κτίρια της Εποχής του Χαλκού, περί το 1500 π.Χ. Το ανεσκαμμένο τμήμα της πόλης, έκτασης μεγαλύτερης των δέκα στρεμμάτων, περιλαμβάνει μεγάλα κτηριακά συγκροτήματα (Α, Β, Γ, Δ) και ανεξάρτητες οικίες (Δυτική Οικία, Οικία των Γυναικών, Ξεστές 2, 3, 4). Οι ανασκαφές συνεχίζονται μέχρι σήμερα από τον Καθηγητή κ. Χρ. Ντούμα.

ΟΗΡΑ

Η
καθημερινή ζωή
των ανθρώπων

Αρχιτεκτονική - Οργάνωση του οικισμού

Οι Θηραίοι ζούσαν σε διώροφα και τριώροφα κτίρια, τα οποία είχαν πολλά παράθυρα και πολλές εσωτερικές θύρες με ξύλινα κουφώματα, τα γνωστά «**πολύθυρα**» της μινωικής αρχιτεκτονικής, τόσο στα ισόγεια όσο και στους ορόφους. Οι εσωτερικοί τοίχοι ήταν από κοινή αργολιθοδομή. Υπήρχαν σκάλες επικοινωνίας με τους επάνω ορόφους. Τα δάπεδα των επάνω ορόφων ήταν στρωμένα με πλάκες. Στον τοίχο ενός κτιρίου ανακαλύφθηκε μία κατακόρυφη αποχέτευση, δείγμα των ανέσεων που διέθεταν τα κτίρια.

Διακρίνονται πολλοί διαφορετικοί τύποι κτιρίων. Ανεξάρτητες μεγάλες οικίες χτισμένες εξωτερικά από τετραγωνικούς πωρόλιθους τοποθετημένους ισοδομικά, οι λεγόμενες «**ξεστές**», δηλαδή πλινθόκτιστα κτίρια και κατοικίες ενωμένες μεταξύ τους.

Ένας κεντρικός δρόμος η «**οδός Τελχίνων**» διασχίζει το ανεσκαμμένο τμήμα με κατεύθυνση από Βορρά προς Νότο περνώντας από δύο πλατείες του «**Μυλώνος**» και του «**Τριγώνου**».

Η αρχιτεκτονική αποκαλύπτει ορισμένα χαρακτηριστικά κάποιας κοινωνικής ιεραρχίας. Τα μεμονωμένα κτίρια θα πρέπει να ήταν οι κατοικίες των αξιωματούχων. Μέχρι τώρα δεν έχει βρεθεί ανάκτορο, άρα δεν υπήρχε ηγεμόνας. Η ξεστή 3, όπου έχουν αποκαλυφθεί η Δεξαμενή Καθαρού και ένα πλήθος από πολύθυρα, θα πρέπει να είχε ίσως λατρευτική χρήση που εξυπηρετούσε το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Για το συγκεκριμένο κτίριο μπορούμε να υποθέσουμε ότι οι ένοικοι διέμεναν στους επάνω ορόφους, που λειτουργούσαν ίσως και ως τελετουργικοί χώροι, ενώ τα ισόγεια χρησίμευαν ως αποθηκευτικοί χώροι, εργαστήρια και καταστήματα, όπου έχουν βρεθεί κτιστά πεζούλια με εντοιχισμένα πιθάρια στη σειρά.

Έχει αναγνωρισθεί στον όροφο εργαστήριο υφαντικής, επειδή βρέθηκαν πολλές αγνύθες και σφονδύλια. Επίσης έχει αναγνωρισθεί και χώρος υποδοχής ίσως και συμποσίων, επειδή βρίσκεται σε άμεση επικοινωνία με τις αποθήκες τροφίμων και σκευών. Εκεί υπήρχαν ράφια για αποθήκευση μεγάλου αριθμού αγγείων, μαστοπρόχων, κωνικών κυπέλλων, χυτρών και πρόχων, που προορίζονταν για υγρά αγαθά όπως λάδι και κρασί.

Μέσα σε μερικά αγγεία βρέθηκαν απανθρακωμένοι σπόροι από φάβα, λαθούρι, φακή, αρακά, κριθάρι, σύκα, ελιές, καθώς και χερσαία σαλιγκάρια.

Στην πλατεία του οικισμού υπήρχε ο μύλος με φαρδιά πόρτα και παράθυρο, που εξυπηρετούσε τους κατοίκους της περιοχής. Αυτοί ζύγιζαν τα αγαθά τους με μολύβδινα και λίθινα σταθμά και χρησιμοποιούσαν την μινωική Γραμμική Α, της οποίας χάρασαν σημεία στους ώμους των αμφορέων, που προορίζονταν για τη μεταφορά λαδιού.

Βρέθηκαν λίθινα και μετάλλινα αγγεία, εργαλεία και λίγα αντικείμενα από ημιπολύτιμους λίθους και ελεφαντόδοντο. Από εισηγμένα αντικείμενα τα σπουδαιότερα είναι δύο ρυτά από αυγό στρουθοκαμήλου καθώς και ένας αμφορέας από την Χανάαν.

Οι κάτοικοι ασχολούνταν με την κτηνοτροφία, το κυνήγι ή την αλιεία, που αποτελούσε βασικό μέρος της καθημερινής ζωής, όπως δείχνουν τα κόκκαλα ψαριών, τα όστρεα και οι αχινοί, που βρέθηκαν σε καλάθι από λυγαριά, το οποίο πιθανόν χρησίμευε στο ψάρεμα. Όλα τα παραπάνω παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για το διαίτολόγιο των κατοίκων.

Ορισμένα αντικείμενα και σκεύη ερμηνεύονται ως τελετουργικά, όπως οι μεγάλοι τρίτωνες, που χρησιμοποιούνται στη μινωική θρησκεία για την επίκληση της θε-

Η καθημερινή ζωή των ανθρώπων

όπως. Ίσως τα χρησιμοποιούσαν και σαν κουτάλες λαδίου ή κάποιου υγρού.

Στο εσωτερικό των οικιών υπήρχαν ξύλινα έπιπλα, που άφησαν τα αποτυπώματά τους στην τέφρα. Το κενό αυτό καλύφθηκε από τους ανασκαφείς με γύψο και σήμερα έχουμε την εικόνα πραγματικών επίπλων όπως μία κλίνη, στην οποία διακρίνονται λεπτομέρειες σαν τα λεπτά σχοινιά, που συγκρατούσαν το ύφασμα ή το δέρμα του στρώματος.

Τοιχογραφίες

Σε μερικά κτίρια βρέθηκαν εκτεταμένα τμήματα τοιχογραφιών, πράγμα που σημαίνει ότι υπήρχε μεγάλη ζωγραφική δραστηριότητα στο Ακρωτήρι. Οι ζωγράφοι είναι έντονα επηρεασμένοι από τη μινωική ζωγραφική, αλλά προσαρμόζουν τα έργα τους στις απαιτήσεις και στα δεδομένα της Θηραϊκής κοινωνίας. Για να διακοσμήσουν με ζωγραφική τους λιθοκτιστούς τοίχους τούς άλειφαν με αχυρόλασπη. Πάνω σ' αυτή την επιφάνεια στρώνονταν ένα ή περισσότερα επάλληλα λεπτά επιχρίσματα. Έπρεπε να στερεώνεται καλά το ένα πάνω στο άλλο. Το τελευταίο επίχρισμα έπρεπε να είναι νωπό, για να προσχεδιάσει σ' αυτό ο καλλιτέχνης με νήμα, που θα καθόριζε τις γραμμές. Ο χρωματισμός έπρεπε να γίνει γρήγορα, πριν ξεραθεί το επίχρισμα, ώστε να μείνουν τα χρώματα ζωρά, σύμφωνα με τη μέθοδο της νωπογραφίας. Όταν ο τοίχος στέγνωνε πάνω στα ξερά ασβεστοκονίαμα πρόσθεταν με άλλα χρώματα τις λεπτομέρειες με τη μέθοδο της ξηρογραφίας. Ο καλλιτέχνης χρησιμοποιούσε κόλλες από οργανικές ύλες, πιθανώς λεύκωμα αυγού.

Τα χρώματα κατασκευάζονταν από διάφορα ορυκτά. Το μαύρο γινόταν από κάρβουνο, το ωχρό, το καστανό και το κόκκινο από γαιώδεις ώχρες, το γαλάζιο χρώμα της Θήρας προέρχεται από το αιγυπτιακό γαλάζιο. Όλα τα χρώματα γίνονταν σε μορφή σκόνης και διαλύονταν σε νερό ή ασβεστόνερο. Ο ζωγραφικός διάκοσμος που διαιρείται σε τρεις οριζόντιες ζώνες, δηλαδή τη βάση, το κύριο θέμα στο μέσο και την επίστεψη στο ανώτερο τμήμα, κάλυπτε συνήθως όλη την επιφάνεια του τοίχου. Κατακόρυφοι διαχωρισμοί δεν υπάρχουν ούτε τονίζονται οι γωνίες των δωματίων.

Οι χώροι που βρέθηκαν τοιχογραφημένοι ανήκαν σε ορόφους, γιατί τα ισόγεια είχαν σχεδιασθεί για δραστηριότητες καθημερινής ανάγκης. Από τις σημαντικότερες τοιχογραφίες είναι: η «**πυγμαχία**», όπου η κεφαλή των παιδιών είναι κουρεμένη και το σώμα γυμνό με μία ζώνη στη μέση δίνει την αίσθηση του βάθους και της κίνησης, οι «**αντιλόπες**» ή «**αίγαγροι**» που χαρακτηρίζονται από χρωματική λιτότητα και αυστηρότητα στη σύνθεση, η «**Άνοιξη**», όπου εικονίζεται καθαρά το θηραϊκό τοπίο πριν από την έκρηξη του ηφαιστείου (οι κορυφές και οι πλαγιές ηφαιστειογενών βράχων καλύπτονται από κρόκους και κρίνους ενώ στον ουρανό φτερουγίζει ένα ζευγάρι χελιδόνια), και οι «**γαλάζιοι πίθηκοι**», που σκαρφαλώνουν πάνω στους γυμνούς βράχους.

Η μικρογραφική ζωφόρος

ζωγραφισμένη στους τοίχους ενός δωματίου απεικονίζει μία ναυτική πομπή που παριστάνεται στα πλαίσια ίσως κάποιας θρησκευτικής ή στρατιωτικής γιορτής. Ίσως η πομπή των πλοίων να δοξάζει κάποια νίκη. Ο θρησκευτικός χαρακτήρας της εκδήλωσης αυτής φαίνεται από το ιδιαίτερο στόλισμα των πλοίων, επάνω στα οποία κρέμονται άνθη κροκών. Απεικονίζονται κωπηλάτες και υπάρχει ειδικός χώρος για τον καπετάνιο. Ο στρατιωτικός χαρακτήρας της εκδήλωσης συμπεραίνεται από την παρουσία οπλισμού (κράνη και ακόντια), που κρέμεται από τις καμπίνες των καπετάνιων των πλοίων. Η ζωφόρος δίνει στοιχεία και για τις εμπορικές δραστηριότητες των Θηραίων, που ταξιδεύουν σε διάφορους τόπους και επιστρέφουν στο Ακρωτήριο. Εδώ εντάσσεται και η παράσταση του εξωτικού «**παραποτάμιου τοπίου**», που φαίνεται ότι ήταν γνωστή στους θαλασσοπόρους κατοίκους του νησιού.

Δύο όμοιες τοιχογραφίες «**Ψαράδων**» που κρατούν ορμαθό ψαριών απεικονίζονται σε δύο γωνίες του δωματίου, όπου βρέθηκε και η τοιχογραφία των πλοίων. Τα ψάρια έχουν θεματικό σύνδεσμο με τις θαλασσινές δραστηριότητες. Πρόκειται ίσως για λατρευτές που χαρακτηρίζονται από το ξυρισμένο κεφάλι τους και τη γυμνότητά τους. Στο ίδιο δωμάτιο βρέθηκε και η τοιχογραφία της «**Ιέρειας**», ντυμένης με ένα κίτρινο μακρύ πέπλο που κρατάει πύραυλο. Στο διπλανό δωμάτιο βρέθηκε και η τοιχογραφία «**ικρίων**» που απεικονίζει θαλαμίσκους στημένους στην πρύμνη των πλοίων. Οι τοιχογραφίες αυτές είναι πολύτιμες τόσο για τη γενικότερη καλλιτεχνική τους αξία όσο και για τις πληροφορίες που παρέχουν για το φυσικό και οικιστικό περιβάλλον καθώς και τις ανθρώπινες δραστηριότητες.

Λατρεία

Για τη λατρεία δεν έχουμε στοιχεία αλλά ξέρουμε ότι η θρησκεία τους ήταν παρόμοια με εκείνη των Μινωιτών. Μεγάλο μέρος της λατρείας είχε σχέση με την γονιμότητα και με τη βλάστηση. Έτσι εξηγείται, γιατί συχνά οι τοιχογραφίες δείχνουν σκηνές από την φύση, ενώ συνάμα η βλάστηση είναι το συνηθέστερο διακοσμητικό θέμα της κεραμικής τους.

Κεραμική

Ο θηραϊκός πηλός είναι υπόλευκος και αναγνωρίζεται εύκολα με το μάτι. Τα σχήματα και η διακόσμηση των περισσότερων αγγείων, που είναι καθαρά θηραϊκής προέλευσης, υποδεικνύουν την ύπαρξη εργαστηρίων με εντόπια παραγωγή. Οι γραπτές διακοσμήσεις διαπνέονται από την πρωτοτυπία, την τόλμη και την ποικιλία της Κυκλαδικής τέχνης. Όμως η μείξη κυκλαδικών και μινωικών στοιχείων χαρακτηρίζει μεγάλο τμήμα της κεραμικής, όπως η κύμβα. Ο τύπος του αγγείου αυτού είναι θηραϊκός ενώ η διακόσμηση έχει μινωικά πρότυπα. Δεν μπορεί να γίνει λόγος για εκμινωισμό της κεραμικής, αλλά δείχνει ισορροπία των ντόπιων και των μινωικών στοιχείων και αρμονική συνύπαρξη. Άλλα αγγεία έχουν εισαχθεί από την Κρήτη και την Μυκηναϊκή Ελλάδα. Ο οικισμός του Ακρωτηρίου διατηρούσε σχέσεις με τη Συρία και την Αίγυπτο, όπως δείχνουν τα εισηγμένα αντικείμενα και ορισμένα θέματα τοιχογραφιών, π.χ. «**των γαλαζίων πιθήκων**» και του «**παραποτάμιου τοπίου**».

Η προϊστορική πόλη, που άνθησε στο Ακρωτήριο αποτέλεσε ένα σημαντικότατο κέντρο του Αιγαίου με οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη, αντίστοιχη του Μινωικού Πολιτισμού, με τον οποίο είχε στενές επαφές και από τον οποίο επηρεάστηκε. Η διακίνηση των εμπορευμάτων και ο πλούτος των κατοίκων μαρτυρούν ότι η ζωή ήταν άνετη και εκλεπτυσμένη, όπως στα μινωικά ανάκτορα και τις επαύλεις στην Κρήτη.

ΘΗΡΑ

Η
ανθρώπινη
παρουσία

στο Ακρωτήρι

Υπάρχουν αποσπασματικές μαρτυρίες για την παρουσία του ανθρώπου στο Ακρωτήρι, που ανάγονται στα 5000 π.Χ. στην Ύστερη Νεολιθική Εποχή, όπως δείχνουν μερικά νεολιθικά όστρακα που βρέθηκαν εκεί.

Σύμφωνα με τα στοιχεία των ανασκαφών ο τόπος εγκατάστασης των πρώτων κατοίκων του Ακρωτηρίου είναι στο νοτιοδυτικό τμήμα του ανασκαμμένου χώρου. Κατά την πρώιμη εποχή του Χαλκού (3100-2000 π.Χ.) ο πρώτος αυτός μικρός προφανώς συνοικισμός αναπτύχθηκε, απλώθηκε προς τα ΒΑ και εξελίχθηκε σ'ένα ακμαίο πρωτοκυκλαδικό οικισμό.

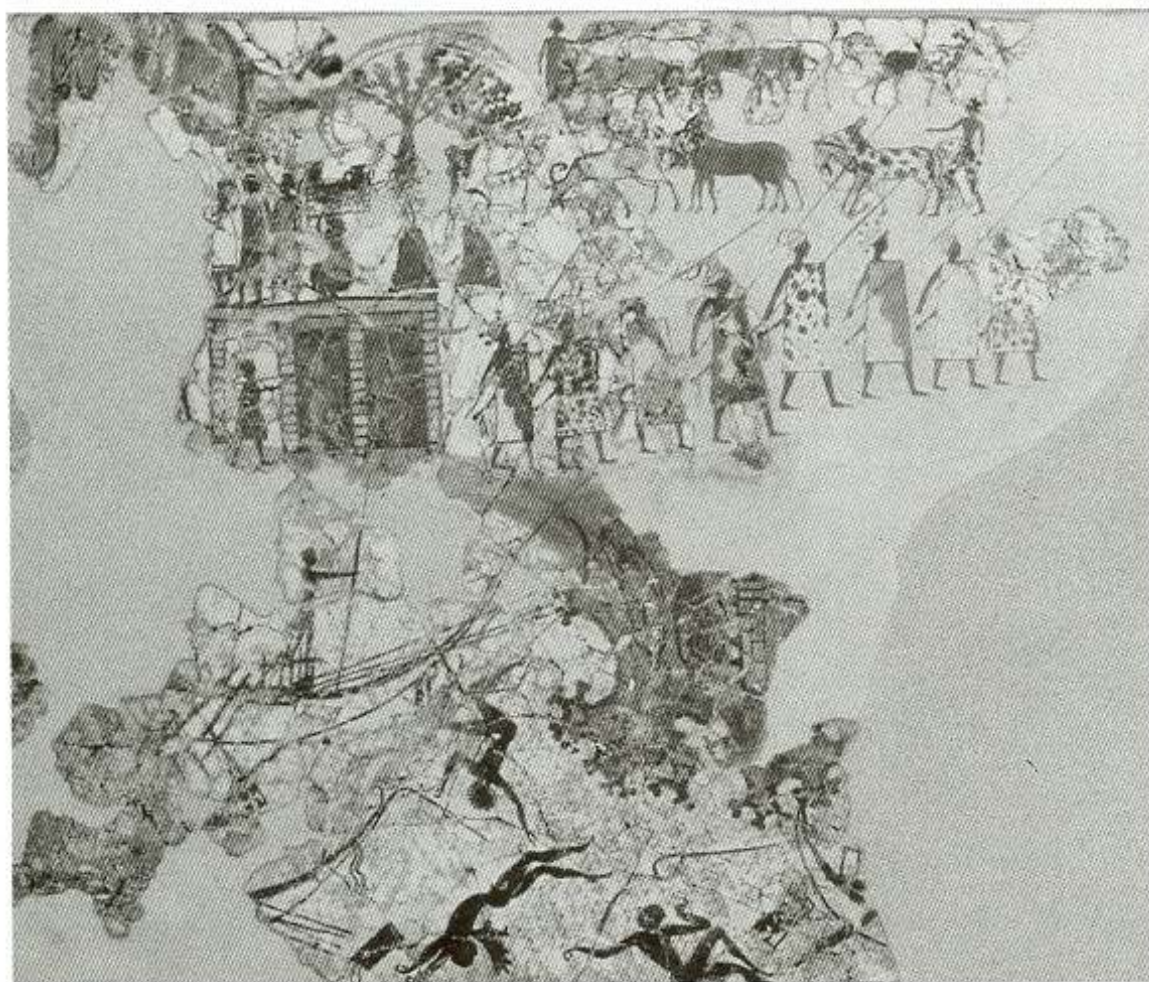
Ήδη από τη Νεολιθική Εποχή οι Κυκλαδίτες διέθεταν ναυτική εμπειρία και ανέπτυξαν σχέσεις με την Κρήτη και την Ηπειρωτική Ελλάδα, όπως μαρτυρεί και η ύπαρξη οψιανού της Μήλου στους νεολιθικούς οικισμούς των περιοχών αυτών. Στη συνέχεια η Κρήτη, ως φορέας πολιτισμού, είχε επεκτείνει την επιρροή της σ'ολόκληρο τον χώρο από την Θεσσαλία ως τις Κυκλάδες και τα Μικρασιατικά παράλια. Οι Θηραίοι δέχτηκαν την μινωική επίδραση σε θέματα τεχνολογίας και τα στοιχεία που υιοθέτησαν, τα εφάρμοσαν σε συνδυασμούς και παραλλαγές δικές τους στην ντόπια αρχιτεκτονική, την κεραμική και τη μνημειακή ζωγραφική, δηλώνοντας μ'αυτό τον τρόπο τις στενές σχέσεις ανάμεσα στα δύο νησιά αλλά και την ευημερία της Θηραϊκής κοινωνίας. Ο πρώτος ανασκαφέας του χώρου Σ. Μαρινάτος χαρακτήρισε τη Θήρα μινωική αποικία. Έτσι εξηγείται η τόλμη των Θηραίων να ταξιδεύουν έξω από το Αιγαίο και η απόκτηση ναυτικής και εμπορικής δύναμης που βρισκόταν σε επικοινωνία με τις Κυκλάδες, τη Μικηναϊκή Ελλάδα και κυρίως με τη Μινωική Κρήτη και συμμετείχε στο διαμετακομιστικό εμπόριο προς τις Συροπαλαιστινιακές ακτές και την Αίγυπτο.

Οι Μυκηναίοι φαίνεται ότι κάνουν τα πρώτα βήματά τους στο θαλάσσιο εμπόριο με τη βοήθεια του κυκλαδικού στόλου και δέχονται την επίδραση του Μι-

νωικού πολιτισμού, συνεργαζόμενοι με τους Κυκλαδίτες μέχρις ότου εξαπλωθεί η Μυκηναϊκή κυριαρχία.

Ο προϊστορικός οικισμός του Ακρωτηρίου παρουσίαζε μια πραγματικά αστική οργάνωση, γεγονός που καθρεφτίζεται τόσο στην αρχιτεκτονική όσο και στα κινητά ευρήματα, που δείχνουν ένα λαό με υψηλό επίπεδο ζωής, κοινωνικό, φιλειρηνικό, πρόσχαρο, με ζωηρή φαντασία και ελεύθερη έκφραση.

Το Ακρωτήρι εκείνη την περίοδο (γύρω στα 1500 π.Χ.) είχε φτάσει σε εξαιρετικά υψηλό επίπεδο, όμως η οργή του ηφαιστείου κατέστρεψε το νησί δίνοντας έτσι πρόωρο τέλος στον μεγάλο αυτό πολιτισμό του Αιγαίου.

Γλωσσάριο

Ατλαντίδα:

Το έργο του Πλάτωνα με τον τίτλο «Τίμαιος» αναφέρεται σε ένα τεράστιο νησί, παμπλουτό και δυνατό. Τα πλοία και οι στρατιώτες του είχαν καταλάβει όλα τα εδάφη γύρω από τη Μεσόγειο, εκτός από την Αθήνα που αντιστεκόταν.

Επειδή ο λαός του νησιού αυτού είχε γίνει φαντασμένος, οι θεοί εξοργισμένοι έστειλαν πελώρια κύματα και σεισμούς για να τον τιμωρήσουν. Σε μία νύχτα το νησί βούλιαξε στα βάθη του ωκεανού. Η καταστροφή της Θήρας συνδέθηκε με τον καταποντισμό της μυθικής Ατλαντίδας.

Δεξαμενή Καθαρού:

Ορθογώνιος χώρος που σκάβεται στο έδαφος κάτω από το δάπεδο της αίθουσας. Χρησίμευε για τελετουργίες των συμβολικών καθαρμοών, κάτι αντίστοιχο με τη βάπτισμα.

Ιπτάμενος γρύπας:

Μυθικό ζώο, σύμβολο εξουσίας. Έχει σώμα λιονταριού, κεφάλι και φτερά αετού, συνδυάζοντας τη δύναμη και τις ικανότητες των δύο ζώων.

Κύμβη:

Στενόμακρο πήλινο σκεύος.

Ορθομαρμάρωση:

Κάλυψη του κάτω τμήματος του τοίχου ενός δωματίου με πλάκες μαρμάρου.

Οψιανός:

Μαύρη σπληνή πέτρα, ηφαιστειακής προέλευσης από τη Μήλο.

Πύραυλος:

Σκεύος για τη μεταφορά κάρβουνου, θυμιατήρι.

Ρυτό:

Τελετουργικό αγγείο με στόμιο στη μία άκρη και οπή εκροής (τρύπα) στην άλλη.

Τελχίνες:

Μυθικοί τεχνίτες που εξασκούν την τέχνη τους στα νησιά του Αιγαίου και την Κύπρο.

Τρωγλοδύτης:

Εκείνος που κατοικεί σε σπηλιά.

Ντούμας Χ.,

«Σαντορίνη, Η προϊστορική πόλη του Ακρωτηρίου», Εκδοτικός Οίκος Hannibal.

Ντούμας Χ.,

«Οι Τοιχογραφίες της Θήρας», Ίδρυμα Θήρας Πέτρου Μ. Νομικού, Αθήνα 1992.

Ντούμας Χ.,

«Ακρωτήρι Θήρας» Είκοσι χρόνια έρευνας (1967-1987), Ημερίδα, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας Αρ.116, Αθήνα 1992.

Ντούμας Χ.,

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Προϊστορία και Πρωτοϊστορία, Εκδοτική Αθηνών Α.Ε., Αθήνα 1971, σελ. 212-221.

Τελεβάντου Χρ.,

«Ακρωτήρι Θήρας. Οι τοιχογραφίες της Δυτικής Οικίας», Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας Αρ.143, Αθήνα 1994.

Μαρινάτος Σπ.,

Ανασκαφαί Θήρας VI 1972, VII 1973, Βιβλιοθήκη της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας αρ.64.

Βιβλιογραφία

Δραστηριότητες...

...πρίν, κατά και μετά την επίσκεψη στο Μουσείο.

Ο δάσκαλος κάνει στην τάξη μια γενική εισαγωγή στο θέμα, σύμφωνα με τα στοιχεία που υπάρχουν στο βιβλίου του δασκάλου. Στη συνέχεια μοιράζει τα τετράδια των μαθητών μέσα στη τάξη, ώστε να παρατηρήσουν τις εικόνες της γεωλογικής διαμόρφωσης του νησιού και την αναπαράσταση της Δυτικής Οικίας, που είναι ένα από τα σπουδαία κτίρια του οικισμού στο Ακρωτήρι της Θήρας. Το τετράδιο αυτό καθώς και ένα μολύβι θα τα έχουν μαζί τους οι μαθητές όταν επισκεφθούν το Μουσείο.

Στην αίθουσα των τοιχογραφιών οι μαθητές θα παρατηρήσουν προσετικά τις παραστάσεις της ζωοφόρου «του στόλου», με τις οποίες θα είναι ήδη εξοικειωμένοι από την προετοιμασία στην τάξη. Επί τόπου θα διαβάσουν την περιγραφή της νότιας ζωοφόρου στο τετράδιό τους, γαι να βρουν τα τμήματα της τοιχογραφίας στα οποία αυτή αντιστοιχεί. Οι μαθητές καλούνται επίσης να παρατηρήσουν ότι ο φωτισμός στη αίθουσα είναι πολύ χαμηλός για να διατηρούνται τα χρώματα των τοιχογραφιών.

Στην αίθουσα όπου εκτίθενται τα κοινά ευρήματα σε προσθήκες οι μαθητές, με την καθοδήγηση του δασκάλου τους, θα κάνουν τις σχετικές ασκήσεις του τετραδίου τους.

Στις προσθήκες 1,2,3,4 και 121, που περιέχουν ευρήματα ντόπιας και εισηγμένης κεραμικής, προτρέπονται οι μαθητές να παρατηρήσουν με προσοχή τις διακοσμήσεις των αγγείων.

Πριν την αποχώρηση από το Μουσείο, καλό είναι να αγοράσουν οι μαθητές κάρτες της Θήρας για να διαλέξουν θέματα από τις εικόνες που στη συνέχεια θα ζωγραφίσουν ελεύθερα ή με την βοήθεια ενός κανάβου στη τάξη τους με χρωματιστά μολύβια ή μαρκαδόρους επάνω σε χαρτί. Μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα έργα αυτά για να διακοσμήσουν τον τοίχο του δωματίου τους ή την τάξη.

Μετά την επίσκεψη στο Μουσείο οι μαθητές, με την παρότρυνση του δασκάλου, θα ασχοληθούν με τις εργασίες που αναφέρονται στο τετράδιο.

Απαντήσεις - βιβλίου μαθητή

σελ. 11

56

σελ. 14

1. 12 ψάρια, κίτρινο και μπλε

2. βιτρίνες 6 και 4.

3. Ναι γιατί είναι από κονίαμα με διακόσμηση δελφινιών στην ίδια τεχνική.

4. Τα κεφάλια είναι ξυρισμένα και έχουν αφεθεί τούφες μαλλιών σε διάφορα σημεία.

5. 6.

6. Για να τα κρεμούν από τα στημόνια του αργαλειού.

7. Βιτρίνα 7.

8. 17.

